

Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение
средняя общеобразовательная школа с. Иштии-Хем
муниципального района «Улуг-Хемский кожуун Республики Тыва»

Рассмотрено
на заседании методсовета
от «26» 08 2023г

Согласовано
с ЗДВУР С.Ш. Сарыглар Ж.В./
от «1» 09 2023г

Рабочая программа

Наименование учебного предмета:

Родной язык

Класс: 3

Уровень общего образования: начальное общее образование

Срок реализации программы: 2023-2024 учебный год

Количество часов по учебному плану: 68 часов

**ФИО учителя составителя
рабочей программы:**

Сана-Шири Надежда Монгушевна
(учитель начальных классов)

Оглавление

1. Пояснительная записка
2. Общая характеристика учебного предмета
3. Описание места учебного предмета, курса в учебном плане
4. Описание планируемых результатов
5. Содержание учебного курса
6. Описание учебно-методического и материально технического обеспечения образовательного процесса
7. Календарно-тематическое планирование

Тайылбыр бижик

3-ку класстын тыва дыл программазын Тыва Республиканын ниити ооредилгезинин эге школага 1-4 класстарга тыва дыл талазы-биле куруне стандарттарынга дууштур тургускан. Ук программа Тыва Республиканын ооредилге, эртем болгаш аныяктар политиказынын ямызынын ооредилге-методиктиг човулелинин чопшээрели-биле 2008 чылда чырыкче парлаттынып ундуртунген.

Ооредиглиг план Э.Д. Ондарнын «Методиктиг сумелеринин» (дорт чылдыг эге школанын 3-ку класынын «Тыва дыл» ному-биле ажылдаар башкыларга дузаламчы. Кызыл – 1988ч) дузазы-биле ажыглаттынмышаан, уругларнын шингээдип алган билиглерин, мергежилдерин, чанчылдарын тыва дыл программазынын негелделеринге дууштур эге класс башкыларынга А.А. Алдын-оолдун «Диктантылар болгаш эдертиглер чыындызы» - биле хынаарын сумелеп турар. Тыва Республиканын ниити ооредилгезинин национал девискээр кезээ 3-ку класс оореникчилеринин ниити сайзыралынче, оларнын билиинин практиктиг болурунче угланмышаан, программаны тургузарда эртемниинин, дес-дараалашкаанын, коргузуглуунун болгаш коммуникативтиг принциптерге даянып база уругларнын назы-харын барымдаалап тургаш тургускан.

3-ку класска Ш.Ч. Сат, Н.Ч. Дамба, Н.М. Ондар «Тыва дыл» номун Тыва Республиканын ниити болгаш профессионал ооредилге ямызы бадылап, 2013 чылда парладып ундурген.

Ооредилге планында туружу

Ниитизи-биле программа ёзугаар 3-ку класска тыва дыл неделяда 2 шак, чылда 68 шак кылдыр бердинген.

Программада негелделер дараазында болуктерден тургустунган:

- 2-ги класска алган билиглерин, мергежилдерин болгаш чанчылдарын системажыдып катаптаары;
- уннер болгаш ужуктер;
- состер;
- чугаа кезектери;
- домак;
- чыл дургузунда ооренгенин катаптаары.

1-4 класстарга тыва дыл устуку класстарга ооренир тыва дыл болгаш литература эртемнеринин белеткел чадазы болбушаан, колдуунда-ла практиктиг сорулгаларны чедип алырынче угланган.

3-ку класска тыва дылды ооредириринин кол сорулгалары:

1. Уругларны меделердиди-биле шын номчуур, бижиир болгаш шын чугааланыр кылдыр ооредир;
2. Оларга торээн дыл литература талазы-биле эге билиглерни бээр;

3. Уругларны ном ажыглаарыга чанчыктырар болгаш оларнын дылга сонuurгалын, номчулгаже болгаш билиглерже чуткулун хайныктырар;
4. Номчулга болгаш бижилге-биле холбаштыр бойдушту, ниитилел амыдыралын хайгаараарыга ундезилээш, оореникчилерни материалистиг узел-бодал-биле чепсеглээр;
5. Уругларны мораль болгаш этика талазы-биле кижизидер;
6. Ооренип турар чуулдерни сайгарып, болуктеп деннеп, туннеп билиринге, оларнын иштинден кол богаш чугула чуулдерни тып, тайылбырлаарыга оореникчилерни чанчыктырар.

Программаны тургузуп тура дараазында принциптерни сагаан:

1. Коммуникативтиг принцип. Уругларнын тыва дылда аас-чугаазын харылзаалыг чугаага сайзырангай, тодаргай болуру - биле ангы-ангы хевирлерин ажыглап билиринге ооредир.
2. Торээн дылын шын, медреседиг ажыглап билириниё принциви.
3. Коргузуг материалдарын ажыглаар принцип.
4. Дес-дараалашкаан барымдаалаар принцип.
5. Уругларнын назы-харын барымдаалаан принцип.

Тыва дылда ооредилге программанын шингээттингенинин чижек туннелдери.

Торээн дылды ооренгенинин туннелинде оореникчилер тыва дылды чон аразында харылзажырынын болгаш национал культуразынын кол херексели деп медресеп билген турар ужурлуг. Ынчангаш уругларнын торээн дылынга эки хамаарылгазы, дылды шын, частырыг чок ажыглапбилиринден хамааржыр. Тыва дыл уругларга ооредилгенин кол дозу база даап боданышкынынын, медресеп билиишкининин, чогаадыкчы чоруунсайзырадырынга кол херексел болур.

Тыва дылды ооренип турар уеде оореникчилер аас – биле болгаш бижимел харылзаалыг чугаага бодунун чогаадыкчы чоруун ажыглап, херек медээ - дыннадыгны, ооредилге даалгаларын кууседиринге янзы-буру номнардан (ооредилге номнары, энциклопедия, словарьлар, солун- сеткуулдерден) тып ооренир.

Торээн дылды ооренгенинин туннелинде оореникчилерниё чаа ооредилге материалын оорениринге сонuurгалы бедип, тыва дылды улаштыр бедик чадага оорениринин дозу болур.

Кижизидилге талазы-биле алырга, уруглар чугаа культуразыныё чурумунга, аас чугаазынга, торээн дылынга хамаарылгазы чоннун сагыш- сеткилинин бедик кодурлуушкунунун херексели деп билип алыр ужурлуг.

3-ку классты доозуп тура тыва дылда программаны билип алганынын планнатанган туннелдери.

Личностуг

оореникчилернин ооренип алган турар билиглери:

- ✓ Тыва дылды боданырынын болгаш чон аразында харылзажырынын эн-не кол херексели деп медереп билири.
- ✓ ооредилгенин чедеишкинниг болурунун чылдагаанын тып билири;
- ✓ Тыва дылды билири дээрге-ле национал культуранын чоргааралы болур.
- ✓ Кижилернин угаан-бодалын болгаш сагыш-сетклин илередир дылдын ангы-ангы хевирлерин сайзырадып билири
- ✓ Чоннун аас-чугаазынын аялгаларынче кичээнгей салып билири.
- ✓ Тыва дылга сонuurгалы бедип, ону хандыр ооренири болур.
- ✓ Аас болгаш бижимел чугаага дылды кайы хире билирин боду хынап билири болур.
- ✓ ооредилгеже, эртем – билигже чуткулдуу;

Оореникчилерге хевирлеттинер билиглер:

- Торээн дылын камнап билир болгаш оон сайзыраарынга бодунун улуг-хуузун кириштирип турарын медереп билири.
- Тыва дылды эстетиктиг овор-хевирнин кижизиттинеринге, кижилер аразында харылзаанын дозу кылдыр шилип алыры болур.

Предметтиг

Оореникчилернин ооренип алган турар билиглери:

- ✓ шын бижилгезин ооренип алганы состерлиг 45—55 хире состуг созуглелди чараш хол-ужуу-биле чазыг чокка дужуруп азы адап бээрге
- ✓ бижири, анаа херек таварылгаларда улуг секти, айтырыг болгаш кыйгырыг демдектерин шын салыры;
- ✓ фонетиктиг сайгарылганы кылыры: демдектерин шын салыры; чарары, ажык болгаш ажык эвес уннерни ылгап, состерде уннерни болгаш ужуктерни шын тодарадып билири;
- ✓ состерни тургузуг талазы-биле сайгарып билири (дазыл, чогаадылга, оскертилге кожумактарын ылгаар);
- ✓ чугаа кезектерин болгаш оларнын грамматиктиг демдектерин (чуве адынын санын, падежин, кылыг созунун уелерин) билири;
- ✓ домакта состернин аразында харылзаазын тургузар, оларны сос каттыжышкыннарын-га чарар;
- ✓ домактарнын бодун синтаксистиг сайгарылгазын кылыр: чугаалаар сорулгазынын аайы-биле оларнын янзызын тодарадыр, чугула болгаш ийиги черге кижигуннерин ангылаар, оларнын аразында харылзаазын айтырыглар дузазы-биле тургузар;
- ✓ коллективтии-биле тургускан план езугаар 45—50 хире состуг эдертиг болгаш чогаадыг бижиир.

Оореникчилернин ооренип алыр аргалары.

- ✓ Тыва дылда синоним, антоним состерни деннеп тургаш тып билири;
- ✓ Бердинген состун долу фонетиктиг сайгарылгазын кылып билири;
- ✓ Бодунун кылган ажылын долузу-биле хынап, бодунга демдекти шын салып билири;
- ✓ Чогаадыг бижип тургаш бодунун узел-бодалын долузу- биле бодунун состери- биле аас болгаш бижимел хевирге дамчыдып билири;
- ✓ Домакта состернин аразында харылзаазын тып, оларны сос каттыжышкыннарынга чарып билири;

- ✓ Домактын синтаксистиг сайгарылгазын кылып билири;
- ✓ Чугаа кезектерин тып, ангылап билири;
- ✓ Орфографтыг частырыг туруп болур черни сос иштинден тып билири.

Чогаадыкчы ажылдар.

Оореникчилернин ооренип алган турар билиглери:

- ✓ План езугаар созуглелди тургузуп билири;
- ✓ Бердинген чуруктарга чогаадыгларны тургузуп чогаадып билири;
- ✓ Даалгаларлыг мергежилгелерни шын, медеделдиг кылып билири;
- ✓ Тыва дыл кичээлдеринде билиглерин херек кырында чогаадыкчы ажыл уезинде, бодалдарын илередирде, аас болгаш бижимел чугаа уезинде ажыглап билири;
- ✓ Оореникчилернин ооренип алыр аргалары:
- ✓ Бодунун чогаадыынга чурук чуруп билири;
- ✓ Дылдын дурумнерин ажыглап тургаш бодунун бодалдарын илередип билири;
- ✓ Домактарда кылган частырыгларны тып, эдип билири.
- ✓ Эгезин берген чугааны улаштыр чогаадып билири;

МЕТАПРЕДМЕТТИГ

Регулятивтиг

Оореникчилернин ооренип алган турар билиглери:

- ✓ Кичээлде кандыг сорулга салдынганын билген турар.
- ✓ Кичээлдин сорулгаларынга хамаарыштыр бодунун кылыр ужурлуг ажылдарын планнап алыры.
- ✓ Бодалгалар бодаарда кандыг аргалар ажыглаарын медеделдиг шилип алыр ужурлуг.
- ✓ Ооредилге уезинде берген даалгаларны дес-дараалаштыр база алгоритм езугаар кылып билир ужурлуг.
- ✓ Бодунун болгаш эжинин орфографтыг болгаш бижик демдектеринге кылган частырыгларын база боду бодун хынап билир ужурлуг.

Оореникчилернин ооренип алыр аргалары:

- ✓ Башкы-биле демниг ажылдажышкын уезинде бердинген темага чаа сорулгаларны салып билири;
- ✓ Кылган ажылдарынга болгаш ажыл уезинде бот хыналданы шын кылып турарын сайгарып, шинчилеп билири;
- ✓ Бодунун ажылын планнап билири.

Ооредиглиг

Оореникчилернин ооренип алган турар билиглери:

- ✓ Ооредилгеге херек билиглерни энциклопедияларны, словарьларны, справочниктерни, ооредилге номнарын, Интернетти ажыглап тургаш тып билири;
- ✓ Тыва дылда схемаларны, модельдерни, демдектерни ажыглап билири;
- ✓ Белен таблица, схемаларны, созуглелдерни долдуруп билири;
- ✓ Дылда уннерни, ужуктерни, состун кезектерин, домак кижигуннерин, бодуун домактарны тып, анализтеп, сайгарып, деннеп, болуктеп билири;

- ✓ План езугаар ооренген материалды болуктеп, туннеп билири;
- ✓ Номчаан созуглелдеринден кол утка илередип турар домактарны тып билири;
- ✓ Состерде орфограммаларны тып билири;
- ✓ Оореникчилернин ооренип алыр аргалары:
- ✓ Херек билиглерни библиотекалардан, ооредиглиг литературадан болгаш Интернеттен тып билири;
- ✓ Медерелдиг болгаш хостуг аас болгаш бижимел чугааны тургузуп билири;
- ✓ Логиктиг угаап боданышкынын аас болгаш бижимел чугаага шын тургузуп билири;
- ✓ Алган медээлерни критиктиг унелеп билири;

Коммуникативтиг

Оореникчилернин ооренип алган турар билиглери:

- ✓ Чугаанын диалог хевирин билири.
- ✓ Эжи-биле ажылдап тургаш кайы арга шын дээрзин эжинин узел-бодалы-биле денештирип тургаш ниити туннел ундуруп шыдаар ужурдуг.
- ✓ Оореникчилер аразында сумележип тургаш ниити туннеди ундуруптери
- ✓ Бодунун узел-бодалын илередип билири.
- ✓ Билдинмес чуул бар болза катап айтырып тургаш билип алыр аргалыг.
- ✓ Бот-боттарынын аразында хынажып база кошкак ооренир эштеринге дуза кадып шыдаар ужурлуг.
- ✓ Оореникчилернин ооренип алыр аргалары:
- ✓ Салып алган сорулгаларын чедип алырда оске кижилернин узел – бодалдарын база дыннап, унелеп билири;
- ✓ Уруглар боттарынын аразында дузалажып тургаш бот-боттарынын аразында хыналданы шын чорудуп билири;
- ✓ Аас чугаага ооренип алган билиглерин шын ажыглап билири;
- ✓ Эжинге дамчыдар херек медээни долу болгаш дес-дараалашкак кылдыр дамчыдып билири;
- ✓ Тыва дылда чыл тончузунде оореникчилернин билип алган турар ужурлуг билиглери.
- ✓ Оореникчилернин ооренип алган турар билиглери:
- ✓ Тыва дылды боданырынын болгаш чон аразында харылзажырынын эн-не кол херексели деп медереп билири.
- ✓ Ооредилгенин чедиишкинниг болурунун чылдагаанын тып билири;
- ✓ Состун тургузуу: дазыл, чогаадылга, оскертилге кожумактары;
- ✓ Чугаа кезектери: чуве ады, демдек ады, кылыг созу, эдеринчилер;
- ✓ Домак кежигуннери: чугула болгаш ийиги чергенин кежигуннери.
- ✓ Коллективтии – биле тургускан план езугаар 45-50 хире состуг эдертиг болгаш чогаадыг бижиир.
- ✓ Тыва дыл кичээлдеринде билиглерин херек кырында чогаадыкчы ажыл уезинде, бодалдарын илередирде, аас болгаш бижимел чугаа уезинде ажыглап билири;
- ✓ Ооредилге уезинде берген даалгаларны дес-дараалаштыр база алгоритм езугаар кылып билир ужурлуг.
- ✓ Ооредилгеге херек билиглерни энциклопедияларны, словарьларыны, справочниктерни, ооредилге номнарын, Интернетти ажыглап тургаш тып билири;
- ✓ - Эжи-биле ажылдап тургаш кайы арга шын дээрзин эжинин узел-бодалы-биле денештирип тургаш ниити туннел ундуруп шыдаар ужурлуг.

Оореникчилернин ооренип алыр аргалары:

- ✓ Чугаа кезектерин тып, ангылап билири;
- ✓ Орфографтыг частырыг туруп болур черни сос иштинден тып билири;
- ✓ Торээн дылын камнап билир болгаш оон сайзыраарынга бодунун улуг-хуузун киириштирип турарын медеп билип, эстетиктиг омур-хевирнин кижизиттинеринге, кижилер аразында харылзаанын дозу кылдыр шилип алыры болур.
- ✓ Дылдын дурумнерин ажыглап тургаш бодунун бодалдарын илередип билири;
- ✓ Медепелдиг болгаш хостуг аас болгаш бижимел чугааны тургузуп билири;

ПРОГРАММА. 3-ку класс.

Фонетика, грамматика, шын бижилге болгаш чугаа сайзырадылгазы

КАТАПТААШКЫН. Уннер болгаш ужуктер (бо темага хамаарышкан ажылдарны ооредилге чылынын дургузунда чорудар). Ажык болгаш ажык эвес уннер, оларны ужуктер-биле демдеглээри. Состун дазылын тодарадыры. Торел состер тывары. Состерни кожурери.

Состернин слог болгаш ун-ужук анализи, состерни хажыдыышкын чок, ужуктер кагбайн, ужуктер солувайн, бижип чанчыгарынга оон ужур-дузазы.

Дакпырлап бижиир ажык эвес уннер.

Дулей (куштуг болгаш кошкак), ыткыр кошкак ажык эвес уннерни шын бижиири.

Ъ (кадыг демдек) хереглээри.

Домак. Домактын чугула кежигуннери.

СОСТУН ТУРГУЗУУ. Состун уткалыг кезектеринин дугайында ниити билиг: дазыл, чогаадылга болгаш оскертилге кожумактары.

Дазыл, чангыс дазылдыг состер. Оскертилге кожумаа.

Тургузуу бодуун состернин оскертилге кожумактарын тып билири.

Чогаадылга кожумаа. Бодуун тургузуглуг состернин чогаадылга кожумактарын тып билири.

Состерге чогаадылга болгаш оскертилге кожумактарынын дес-дараалашкаа.

Сос иштинге тт, нн, кк деп дакпырлаан уннернин ужуктерин бижиири.

Тып, тик, ток, тырт, теп, тут деп состерни болгаш оларнын уткалыг хевирлерин шын бижиири.

ЛЕКСИКА. Состун лексиктиг утказын тодарадыры. Кожурген болгаш хой уткалыг состер тывары. Оларны чугаага шын ажыглап билири.

ЧУГАА КЕЗЕКТЕРИ. Чугаа кезектери-биле ниити таныжылга: чуве ады, демдек ады, кылыг созу, ат орну, наречие, сан ады, эвилелдер, эдеринчилер, артынчылар.

ЧУВЕ АДЫ. Чуве ады, оон утказы, айтырыглары. Чуве адынын саннарга оскерлири (чангыстын саны, хойнун саны). Хойнун санынын кожумактарын шын бижиири. Чангыстын санында чуве аттарын падежтерге оскертири, падежтерин ылгап билири.

Утка талазы-биле чоок болгаш удурланышкак чуве аттары.

Бодалды шын чиге илередирде чоок уткалыг чуве аттарындан эн тааржырын шилип билири.

ДЕМДЕК АДЫ. Демдек ады, оон утказы, айтырыглары. Демдек аттарын чуве аттары-биле ажыглаары. Утка талазы-биле чоок болгаш удурланышкак демдек аттары. Бодалды шын болгаш чиге илередир демдек адын шилип билири.

ЭДЕРИНЧИЛЕР. Эдеринчилернин дугайында ниити билиг. Эн хереглеттингир эдеренчилерни (дээш, дег, дугайында, -биле, ышкаш, башка) практика кырынга ажыглап билири.

КЫЛЫГ СОЗУ. Кылыг созу, оон айтырыглары. Кылыг созунун уелерге оскерлири (амгы уе, эрткен уе, келир уе). Болбас кылдыныг илередир кылыг состери.

ДОМАК. СОС КАТТЫЖЫЫШКЫНЫ. Медээ, айтырыг, алгы домактары (чугаалаар сорулгазынын аайы-биле) , кыйгырыг болгаш кыйгырыг эвес домактар (у наяны-биле).

Кол сос,соглекчи—домактын чугула кежигуннери. Ийиги черге кежигуннер (хевирлерге чарбас). Домакта состернин харылзаазы. Делгеренгей эвес болгаш делгеренгей домактар. Домак соолунге улуг сек, айтырыг, кыйгырыг демдектери.

Сос каттыжыышкыны. Сос каттыжыышкынында состернин харылзаазы. Сос каттыжыышкынында озек болгаш чагырткан сос.

СОЗУГЛЕЛ. ХАРЫЛЗААЛЫГ ЧУГАА.Созуглел болгаш оон кол бодалы. Созуглелдин ады (эгези). Созуглелдин янзылары: тоожуушкун, чурумал, угаап боданыышкын (ниити таныжылга). Созуглелде даяныр состер.

Созуглелдин янзыларынын (тоожуушкун, чурумал, угаап боданыышкын) болгаш чугаа стильдеринин (чугаалажыр, албан-ёзу, чечен чогаал стильдери) дугайында ниити билиг (таныжылга).

Созуглелди логика талазы-биле тонген кезектерге чарары, оларга ат (эге) бээри. Башкынын удуртулгазы-биле созуглелдин планын тургузары.

Созуглелдин кезектерин болгаш кезек бурузунде домактарны харылзаштырары (хенертен, бир катап, оон соонда, долгандыр дээн чергелиг состер- биле, ат оруннары болгаш эвиллдер дузазы-биле).

Созуглелдернин кол бодалын тодарадыры. Тоожуушкун янзылыг созуглелдин тургузуунун схемазы (эгези, кол кезээ, тончузу).

Белен азы коллективтиг тургускан план ёзугаар тоожуушкун янзылыг созуглелдин эдертии (аас-биле).

Баш удур белеткел-биле элээн каш сюжеттиг чуруктар азы чангыс чурук езугаар оореникчилернин корген-билгенинге хамаарышкан (оюннар, хайгааралдар, экскурсиялар дугайында дээш о.ө.) аас болгаш бижимел чогаадыглар. Чурумал болгаш угаап-боданыышкын хевирлиг 2—3 хире домактарны аас болгаш бижимел ажылдарынче кирири.

Бодунун дугайында кыска чага бижиири.

Элдек-эвилен болурунун дурумнери. Аас болгаш бижимел чалалга, байыр чедиришкени.

Дилег илередиринин сосстерин ажыглаары.

СЛОВАРЬЛЫГ МЕРГЕЖИЛГЕЛЕР(бо ажылды ооредилге чылынын дургузунда чорудар)

Ангы-ангы чугаа кезектеринге хамааржыр чангыс дазылдыг сосстер тывары. Утка талазы-биле чоок болгаш удурланышкак сосстер тывары.

Бодалды илередирде эн херек состу шилип билири.

ЧЫЛ ДУРГУЗУНДА ООРЕНГЕНИН КАТАПТААРЫ. Созуглел болгаш домак. Медээ, айтырыг, алгы домактары. Кыйгырыг домактары.

Состун тургузуу. Ажык эвес уннернин ужуктерин шын бжири. Чугаа кезектери: чуве ады, демдек ады, кылыг созу, сан ады, эдеринчилер..

ЧАРАШТЫР БИЖИЛГЕ

Бижилге гигиеназынын чанчылдарын улам сайзырадыр. Чангыс шугумга бжииринче оореникчилерни шилчидер мергежилгелер.

Оореникчилерге берге биче, улуг ужуктерни болгаш оларнын каттыжышкыннарын бжидерин уламчылаар: 1) з, к, в, ч, б, д, у, ү, я дээш о. ө.; 2) Г, П, Т, Р, З, Е, Ю, У, Y, Д, Ф, К, В дээш о.ө.; 3) Пп, Чч, Рр, Вв, Зз, Уу дээш о.ө. Ол, ое, се, ас, үе, до дээн чергелиг ужуктер каттыжышкынын узуктел чок тудуштуарынга мергежилгелер.

Тус-тузунда оореникчилернин холунун ужуунде чараш, тода бжииринин талазы-биле хажыдышкыннарны болгаш четпестерни эдер сорулга- биле, ужуктерни болгаш оларнын элементилерин, сосстерни болгаш домактарны бжидер чергелиг мергежилгелерни кылдыртыры.

Состе ужуктерни болгаш одуругда сосстерни чангыс аай хемчээлдиг ийленчек болгаш шын кылдыр коргузуп, ужуктернин бедин, калбаан шын сагывышаан, чангыс доора шугум кырынга бжири.

Дурген бжип ооредиринге мергежилгелер. Дурген санаашкын ёзугаар болгаш адап турда сосстерни, домактарны бжири.

Алфавиттин бичи ужуктерин янзы-буру шыйыглар-биле каттыштырбышаан, дурген тудуштур бжири.

Элээн дурген темп-биле адаан домактарны болгаш улуг эвес, кыска созуглелди хары угда бжип шыдаптарынга оореникчилерни чанчыктырар.

ШЫН БИЖИЛГЕЗИН САКТЫП АЛЫР СОСТЕР:

Ада-чурт, ажыл-агый, ажыттынар, апаар (болу бээр), апаар (алгаш баар), артык, боочепсек, бора-хокпеш, бомбурзек, вертолёт, дангырак, демир- орук, дортен, дуккур, душтеки, инек-караа, имиртин, ирт, катаптаар, каттыжар, каттырар, куш-культура, малгаш, мурнуку, начын, ниити, ортулук, оттур, оьттар, ортенир, почта, радио, суггарар, суггаттыг, телевизор, томаанныг, тураскаал, угаан-сарыыл, хана солун, харыысалга, хаттыг, хуусаа, чадаг-терге, четче, четтирер, чинге-тараа, чунар-бажын, чурттакчы, чуктээр, шокар, шопулак, эртине, эртер (хурал эртер), эрттирер (хуралдыэрттирер).

Оореникчилернин билиглеринге, мергежилдеринге болгаш чанчылдарынга кол негелделер.

Оореникчилер 3-ку класс дооскаш, дараазында билиглерни алган турар:

состун тургузуу: дазыл, чогаадылга, оскертилге кожумактары; чугаа кезектери: чуве ады, демдек ады, кылыг созу, эдеренчилер; домак

кежигуннери: чугула (кол сос болгаш соглекчи) болгаш ийиги чергенин.

Оореникчилернин алган турар мергежилдери:

шын бижилгезин ооренип алганы состерлиг 45—55 хире состуг созуглелди чараш хол-ужуу-биле чазыг чокка дужуруп азы адап бээрге

бижири, анаа херек таварылгаларда улуг секти, айтырыг болгаш кыйгырыг демдектерин шын салыры;

фонетиктиг сайгарылганы кылыры: демдектерин шын салыры; чарары, ажык болгаш ажык эвес уннерни ылгап, состерде уннерни болгаш

ужуктерни шын тодарадып билири;

состерни тургузуг талазы-биле сайгарып билири (дазыл, чогаадылга, оскертилге кожумактарын ылгаар);

чугаа кезектерин болгаш оларнын грамматиктиг демдектерин (чуве адынын санын, падежин, кылыг созунун уелерин) билири;

домакта состернин аразында харылзаазын тургузар, оларны сос каттыжышкыннарынга чарар;

домактарнын бодун синтаксистиг сайгарылгазын кылыр: чугаалаар сорулгазынын аайы-биле оларнын янзызын тодарадыр, чугула болгаш ийиги черге кежигуннерин ангылаар, оларнын аразында харылзаазын айтырыглар дузазы-биле тургузар;

коллективтии-биле тургускан план езугаар 45—50 хире состуг эдертиг болгаш чогаадыг бижиир.

Ажыглаан литература:

1. «Тыва дыл», ооредилге ному, авторлары Сат Ш.Ч., Дамба Н.Ч., Ондар Н.М., Кызыл-2016ч
2. «Диктантылар болгаш эдертиглер чыындызы», эге школа башкылырынга, автору А.А. Алдын-оол, Кызыл-1987ч;
3. «Тыва дыл кичээлдеринге методиктиг сумелер», автору Э.Д. Ондар, Кызыл-1988ч

№	Кичээлдин темазы	Шагы	Уези	
			КТП	Херек кырында
1.	Домак. Домактын чугула кежигуннери.	1	04.09	
2.	Улуг сек, айтырыг болгаш кыйгырыг демдектери.	1	08.09	
3.	Чувелер аттары	1	11.09	
4.	Чувелернин кылдыныын коргузер сосстер	1	15.09	
5.	Чувелернин шынар демдектерин коргузер сосстер	1	18.09	
6.	Хыналда диктант «Помидор дужуду»	1	22.09	
7.	Частырыглар-биле ажыл. Катаптаашкын. Чугаа кезектери	1	25.09	
8.	Ажык болгаш ажык эвес уннер	1	29.09	
9.	Ажык уннер	1	02.10	
10.	Кыска болгаш узун ажык уннер	1	06.10	
11.	Ок-биле адаар ажык уннер	1	09.10	
12.	Кадыг болгаш чымчак демдектиг сосстер	1	13.10	
13.	Е,ё, ю,я деп ужуктерлиг сосстер.	1	16.10	
14.	Куштуг, кошкак болгаш эн кошкак ажык эвес уннер. Диктант. Куску арга.	1	20.10	
15.	Сос иштинге ажык эвес уннерни шын бижири.	1	23.10	
16.	Эгезинге п болгаш т бижиир сосстер.	1	27.10	
17.	Эдертиг. Мергеннин боргу	1	06.11	
18.	Частырыглар-биле ажыл. Бот ажыл. Фонетиктиг сайгарылга	1	10.11	
19.	Состун тургузуу (составы). Дазыл (а.43-44)	1	13.10	
20.	Чогаадылга кожумактары.	1	17.11	
21.	Оскертилге кожумактары.	1	20.11	
22.	Чангыс дазылдыг сосстер. (торел сосстер)	1	24.11	
23.	Сос иштинге катаптаан ажык эвес уннернин ужуктерин шын бижири.	1	27.11	
24.	Тып, тик, ток, тырт, теп, тут деп сосстерни кожумактар немежирге, шын бижири.	1	04.12	
25.	-дыр (-дир.-дур, -дур,-тыр,--тир,-тур.-тур) деп артынчыларны шын бижири.	1	08.12	
26.	Бот ажыл. Тестиелер-биле ажыл	1	11.12	
27.	Частырыглар-биле ажыл. Артынчыларны шын бижири	1	15.12	
28.	Нарын сосстер	1	18.12	
29.	Чуве ады. Хыналда диктант	1	22.12	
30.	Частырыглар-биле ажыл. Чуве аттарынын саннарга оскерлири	1	25.12	
31.	Чуве аттарынын падежтерге оскерлири	1	12.01	
32.	Хуу аттарны шын бижири	1	15.01	

33.	Чуве адынга ниити катаптаашкын	1	19.01	
34.	Хыналда диктант. Хадын суур.	1	22.01	
35.	Частырыглар-биле ажыл. Чуве ады.	1	26.01	
36.	Демдек аттары.	1	29.01	
37.	Демдек адынын чогаадылга кожумаа.	1	02.02	
38.	Хыналда диктант. Чарылар	1	05.02	
39.	Частырыглар-биле ажыл. Демдек ады	1	09.02	
40.	Сан адынын дугайында ниити билиг.	1	12.02	
41.	Эдеринчилер.	1	16.02	
42.	Кылыг состери.	1	19.02	
43.	Чогаадыг «Чунгуда»	1	23.02	
44.	Кылыг созунун болур болгаш болбас хевирлери.	1	26.02	
45.	Кылыг созунун уелери.	1	01.03	
46.	Хыналда диктант. Чаъс мурнунда	1	04.03	
47.	Частырыглар-биле ажыл. Катаптаашкын. Кылыг созу	1	07.03	
48.	Чугаа кезектерин быжыглаарынга катаптаашкын	1	11.03	
49.	Домак дугайында ниити билиглер.	1	15.03	
50.	Медээ, айтырыг, кыйгырыг домактары. Хыналда диктант	1	18.03	
51.	Домактын кежигуннери.	1	01.04	
52.	Домактын чугула кежигуннери.	1	05.04	
53.	Ийиги чергенин кежигуннери.	1	08.04	
54.	Домакта санай адаан состернин аразынга биче сек.	1	12.04	
55.	Хыналда диктант. Кузун.	1	15.04	
56.	Частырыглар-биле ажыл. Домакта состернин харылзаазы	1	19.04	
57.	Домактар тургузары. Диалог чугаа.	1	22.04	
58.	Созуглел. Созуглелдин темазы.	1	26.04	
59.	Созуглел. Дужуруп бижилге.	1	29.04	
60.	Эдертиг. Оор алак-таагы.	1	03.05	
61.	Частырыглар-биле ажыл. Катаптаашкын. Домак.	1	06.05	
62.	Ун, ужук, слог, сос, состу кожурери.	1	10.05	
63.	Сос. Сос составы.	1	13.05	
64.	Куштуг болгаш кошкак ажык эвес уннер.	1	17.05	
65.	Удурланышкак болгаш чоок уткалыг чуве аттары.	1	20.05	
66.	Демдек аттарынын чуве аттары-биле холбаазы	1	24.05	
67.	Хыналда диктант «Тыва ойнаарактар»	1	27.05	
68.	Частырыглар-биле ажыл. Ниити катаптаашкын.	1	30.05	